

Petru ZUGUN

PROLETARUL VERSUS CEZARUL ȘI FILOZOFUL M. EMINESCU

Împlinirea, anul trecut, a 135 de ani de la prima publicare (în „Convorbiri literare” din Iași, în numărul din 1 decembrie 1874) a poemului lui Mihai Eminescu *Împărat și proletar*, constituie un prilej potrivit de a ne întreba despre opțiunea autorului lui pentru una sau alta dintre cele două atitudini față de societatea umană: aceea a Proletarului sau cealaltă, opusă, a Cezarului; răspunsul poate să aibă în vedere și cea de a treia posibilitate, sugerată de unii exegeți, de a considera că poetul privește cu detașare ambele opțiuni.

Considerînd bine cunoscut poemul facem, în consecință, economie de spațiu, reducînd exemplificarea la minimum, urmînd ca cel interesat să recurgă, eventual, la textul întreg.

Cum se știe, prima parte este consacrată expunerii atitudinii total negative a Proletarului (simbol, ca și Cezarul, al unei anumite ideologii) față de societatea lui, iar a doua parte prezintă opțiunea Cezarului pentru o, cu totul opusă, ideologie, poemul încheindu-se fără comentariul direct al autorului, fapt care numai sugerează, nu și demonstrează, că el susține poziția Cezarului.

Proletarul este polemic, vehement și anarhic la adresa ideilor cinicilor și imoralilor lui asupritori – „Spuneți că-i omul o lumină (...)? Nici o scînteie-ntr-însul nu-i candidă (...); justiția, virtutea și religia sunt minciuni inculcate abil, pentru a-i determina pe cei harnici și cinstiți să-i slujească, răsplata lor fiind „robia viața toată”, dar și la adresa artei, concepută și utilizată ca armă ideologică (sculptură, pictură, arhitectură): „Sfărmați statuia goală a Venerei antice./ Ardeți acele pînze cu corpuri de ninsori”, „Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund” ș.a. (versurile 6-90).

Este aici un proletcultism *avant la lettre*, care înfioară și ne face să întrebăm dacă ar fi fost bine ca acele forme de viață superioare să fi fost într-adevăr distruse și în locul lor să fie zidite „din dărmature gigantici piramide/ Ca un *memento mori* pe al istoriei plan” (versurile 91-94), ca însemne ale artei eterne (versul 94), decît ca ele să fie păstrate. Răspunsul, negativ, nu este greu de dat.

Justificată circumstanțial de inegalitatea economică extremă între cei care sunt săraci, deși ei muncesc și produc, și cei care sunt foarte bogați, deși ei sunt trîndavi și risipitori, modalitatea, propusă de Proletar, de eliminare a răului nu poate fi acceptată, cum nu a fost, de altfel, din fericiere, nici acceptată, deci nici realizată (pînă acum!).

În contrast absolut cu Proletarul, Cezarul „vîrfurile mîndru al celor ce apasă” (versul 131), este convins că nimic nu se poate opune eficient principiului rău, nedreptății și minciunii care conduc lumea (versurile 126-142) și, în consecință, detașat, imperial și decis în foru-i interior, „la

ju-gu-i el silește pe cei ce l-au urît” (versul 140). Derularea cugetării lui este întreruptă, cum se știe, de un *intermezzo* (versurile 141-160), în care este evocată o mișcare revoluționară eșuată (versurile 141-160), și este reluată prin expresia viziunii decăderii și extincției lui, simbolizate prin izgonitul și rătăcitorul rege Lear (versurile 176-180).

Această viziune constituie baza cugetărilor finale: atît Proletarul și tovarășii săi, cît și Cezarul vor avea soarta regelui Lear, după ce vor parcurge, separați și dușmani, unii de alții, încercările vieții, impuse de dorință și de mărire, adică de setea de dominație perpetuă, care ține seamă numai de propriu-i interes – „Al lumii-ntregul sîmbur, dorința-i și mărirea,/ În inima oricărui i-ascuns și trăitor”; este firesc să se petrifice unul în sclav, altu-mpărat! (versurile 191-192), pînă cînd moartea va fi aceeași pentru toți, fiindcă viața, „visu-acesta”, „cu moarte se sfîrșește” (versurile 206-210). Ideea reapare în *Scrisoarea I*, unde atît regele, cît și săracul sunt stăpîniți de „geniul morții” (ultimul vers).

Cezarul din acest poem superior celor mai mulți cunoscuți din istorie, este un cugetător subiectiv și deci, miop, dar, totuși, din categoria „cugetătorilor”.

Antiteza pe care se bazează poemul nu este absolut nouă; nouă este numai forța expresiei prin care sunt opuse cele două atitudini, o expresie fără egal în peisajul poetic european, cel puțin în anii publicării poemului.

Răspunsul la întrebarea pusă la început este cel de al treilea posibil: ambele părți au dreptate, dar, fiind exclusive, nici una nu are cîștig de cauză; susține acest răspuns chiar „a popoarelor ecouri”/ [care] „par glasuri ce îmbracă o lume de amar” (versurile 184-185). Lumea noastră este o lume în care unii reușesc să-i domine pe ceilalți, indiferent de meritele fiecăruia, iar alții se revoltă temporar și inutil, pierind cu toții în final, fiindcă „vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi” (ultimul vers, 210). Viziunea idilică a vieții tuturor, după alungarea tiranilor, cînd „plăcerile egale vor fi-mpărțite”, cînd „va crește tot ce-n lume este menit să crească” este și ea inclusă în această realitate, imuabilă ca moartea care, doar ea, egalizează toate.

Acest răspuns este apropiat de cel de al doilea și-l face inutil pe primul. Dacă cele două părți ale poemului ar fi fost inversate, partea întîi din original devenind a doua, sensului revoltei proletarului i s-ar asocia ideea de „ridicol”, fapt neintenționat de poet.

Deși corect, în esență, mesajul defetist al poemului *Împărat și proletar* ar putea fi agreat doar de Cezarii care cugetă intens la esența „vieții-ntregi”, nu și de cei, minoritari, care cugetă intermitent, și în general, de cei mai mulți, care, preocupați preponderent de viața materială, nu-și pun

decît excepțional, problema cugetării asupra a ce depășește interesul privat, eventual și imediat.

Speranța poetului se îndreaptă spre cei care nu numai cugetă, precum Cezarul eminescian, ci și consimt empatia care i-ar solidariza moral cu necezarii, fie și numai pentru că ei știu că finalul destinului tuturor este unic și același.

Viorel HODIȘ

ELIMINAREA CACOFONIEI DIN TEXTUL BIBLIC

Fenomenul¹ – din păcate, prea răspîndit printre noi, românii – este considerat de către cei pretențioși, îndeobște, indezirabil, chiar „rușinos”. Este, indiscutabil, dovada unei precare cunoașteri a bogăției de resurse ale limbii, ale oricărei limbi naturale.

Dacă în beletristică poate apărea, uneori, intenționat (în epigrame, spre exemplu), în *Sfînta Carte a Cărților*, evident, n-are ce căuta.

Vorbitorii românei, chiar și condeieri prestigioși, sînt prea „îngăduitori” și toleranți în această privință. Chiar și Eminescu. Chiar și celor mai savanți, mai sobri și exigenți dintre scriitorii și filozofii contemporani le „scapă”, aparent din neatenție².

Desigur, nu numai așa-zisele „admisibile”³ sînt în discuție, ci orice „asociație [sic: asociere!] neplăcută de sunete”, orice „suprapunere de sunete discordante, [orice] lipsă de armonie”⁴, care „rănește urechea”⁵. Plaga este ineputabilă în forme de manifestare. Iată doar cîteva;

- DE – DE: depin**DE DE DE**magogia candidatului;
- EEA I – A: id**EEA I – A** venit repede;
- LE – LE – LA – LE: cărți**LE LE LEg LA LEg**ătorie;
- MELE – MELE: simpto**MELE MELE**;
- ME – NELE – NELE: ter**MENELE NELEg**iferate;
- SE – SE – SI ...: **SE SESIzaSE SENiorul** etc.

Toate construcțiile de aceste tipuri – potrivitnice salutării *eufonii*⁶ – ar trebui să dispară din limbă. Din limbajul biblic, indiscutabil. Să nu ignorăm faptul că textele biblice, absolut toate, sunt structurate în versete, ceea ce înseamnă *poezie, poetică* (<it. *poematico*), muzică celestă, limbaj sfînt, înălțător.

Propun, deci, *diortosirea*⁷ tuturor tipurilor fenomenului (nu există „cacofonii admisibile”!), care – cu sau fără voia (bănuiesc, numai fără voia!) traducătorilor – s-au strecurat în variantele românești ale **Cărții Cărților, Biblia**.

Fiind spațiul foarte limitat, voi da – unele, anume, abreviate – doar cîteva exemple, *passim*, însoțite de soluții, doar acele soluții pe care le voi considera în afara oricărui pericol de „alterare” a mesajului biblic:

„*Ei se laudă CĂ CUnosc pe Dumnezeu [...]*” (Tit,1:16)⁸ //*că-L cunosc...//*, restabilind, astfel, și **concordanța** – obligatorie (!)⁹ – **cu sintaxa complementului direct „personal”**, adică exprimat prin *nume de persoane*, respectiv *pronume*.

„[...] să faceți temeini**CĂ CHE**marea și alegerea voastră” (2 Pet,1:10)¹⁰ //... să faceți temeinic**E**, și **chemarea**, și

Cel mai convingător titlu al poemului ar fi fost *Umbre pe pînza vremii*, intermediar între primul, *Proletarul*, și cel definitiv, fapte relevate de editori.

Este posibil ca recitirea, acum, a poemului publicat acum 136 de ani să fi dus la relevarea unor nuanțe în interpretare, care pot interesa.

alegerea ... //, învederînd, astfel, prin pluralizare (temeinic**E**) adevărul contextual – după mine, indiscutabil (!) – că și alegerea trebuie făcută ... temeinică, nu numai chemarea!¹¹.

„[...] iată că a ieșit Rebe**CA, CU** urciorul pe umăr [...]” (Gen, 24:45)¹²//*Rebeca a ieșit cu urciorul ... //*.

„Aceștia sunt fiii Liei [sic], pe care **EA I I-A** născut lui Iacob [sic]”; „Aceștia sunt fiii Zilpei [...], pe care **I I-A** născut ea lui Iacob [...]” (Gen, 46:15 și 18)¹³. Consider mai elevată – deși licențios, adică evaziv-gramaticală ! – rezolvarea în ed. Corn/98 și TH-E/02: „[...] fiii pe care **I-A** născut lui Iacob Lea [...]”; „[...] pe aceștia **I-A** născutea **EA** lui Iacob”. Evazivă din punct de vedere gramatical, întrucît „ieșirea din culpă” s-a realizat prin „sacrificarea” dativului scurt, altfel, obligatoriu, avînd același regim cu acuzativul scurt al numelor de persoane, respectiv pronume¹⁴.

„Eu însă am aflat [...] că numa’ ce auzi vise**LE LE** și tălmăcești” (Gen,41:15)¹⁵; „Pîrghii**LE LE** vei trece prin inele [...]” (Exod, 27:7)¹⁶ //... că tălmăcești vise**le** imediat ce **le** auzi//; //...vei trece pîrghiile prin inele... //, astfel încît – prin postpunere verbului, în ambele exemple – complementul direct „**nepersonal**” (visele, pîrghiile), în deplină **concordanță cu sintaxa acuzativului** (și dativului), nu mai are obligația de a se dubla cu pronumele scurt în acuzativ (**le**).

„[...] Eu am să fac să vină un potop de a**PE PE PĂ**mînt, ca să nimicească orice făptură de sub cer [...]” (Gen, 6:17)¹⁷; „Și a dat drumul corbului ca să va**DĂ DE** a scăzut a**PA PE PĂ**mînt” (Gen, 8:7)¹⁸//... am să inund **pămîntul** cu un potop de **ape**//; // ... spre a **vedea dacă** au scăzut **apele** pe **pămînt** // . Contragerea infinitivală (a vedea) – întrutotul egală conjunctivului corespunzător (să vadă), nu numai în limba română – rezolvă una din cacofonii, fără a induce vreun prejudiciu mesajului.

„Și a zis regele: «Să se întoarcă la ca**SA SA**, dar fața mea nu o va vedea». Și s-a întors Abesalom la ca**SA SA** [...]” (2 Regi, 14:24)¹⁹; // ... la casa **lui**...// , contextul permițînd echivalarea celor două expresii ale „posesorului” (adjectivul posesiv **sa** = genitivul pronumelui personal **lui**) fără nici o „știrbire”.

„Corabia în**SĂ SĂ** o faci așa: [...]” (Gen, 6:15)²⁰; „Văzînd în**SĂ SĂ**ra că fiul egiptencei Agar [...] face glume pe seama lui Isaac [...], a zis către Avraam [...]” (Gen, 21:9-10)²¹ // **însă** corabia s-o faci așa...//, realizînd prin aceasta și salutara joncțiune (**s-o** faci), care, scurtînd cu o silabă, armo-